

Ribe Rådstuedombøger 1527–1576 og 1580–1599. (Ældre danske rådstuebøger og bytingbøger). Udgivet ved *Erik Kroman* af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Kbh. 1974. IX+264 s. 42 kr. (50 kr. indb.).

Forskning over Ribe bys historie har igennem tiden virket dragende på historikere inden for forskellige discipliner, vel ikke mindst fordi kildematerialet til belysning af udviklingen af denne gamle by, der gennem middelalderen og tiden efter reformationen på flere måder var at regne blandt landets betydeligste, er så omfattende og giver så mange muligheder for at kunne trænge ind i de mangeartede problemer, der er forbundet med en bys liv gennem flere århundreder. Derfor intet under, at interessen for Ribe bys historie stadig er levende. Med store forventninger kan der således ses hen til publikationen af de resultater, som Den antikvariske Samling i Ribe gennem arkæologiske undersøgelser er nået frem til ved bl. a. at kunne kaste lys over vikingetidens Ribe, undersøgelser, der står foran deres offentliggørelse.

Historisk Samfund for Ribe Amt har dertil i de senere år støttet interessen for Ribes fortid ved genoptryk af arbejder som f. eks. M. P. Rostoch: *Den gamle og Navnkundig Kiøbstæd Ribe* (ved Mogens Bencard, 1967) og David Grønlund: *Historisk Efterretning om de i Ribe Bye for Hexerie forfulgte og brændte Mennesker* (ved Kirsten Agerbæk, 1973) og har yderligere efteråret 1976 udgivet *Ribe-bispen Peder Hegelunds almanakoptegnelser 1565–1613*, »dette rige skatkammer«, som Bjørn Kernerup har udtrykt det, »for vor indre historie, ofte benyttet, men endnu aldrig helt udtømt«. Yderligere er Ole Degn i sin bog: *Livet i Ribe 1560–1700 i samtidiges optegnelser*, Århus 1971, kommet med en samlet oversigt og vurdering af en række historiske, selvbiografiske og personalhistoriske optegnelser, som i det angivne tidsrum skyldes henved 40 personer, og dertil kommer, at Ole Degn desuden har lagt sidste hånd på et arbejde: *Ribe-områdets samfund i renæssancetiden*, et arbejde, der inden længe vil se dagens lys.

Fremdeles kan også nævnes nyudgivelserne i *Tidlig dansk dramatik af Peder Hegelund: Susanna*, udgivet med kommentarer og efterskrift af Aage Jørgensen (1972), og i samme serie *Peder Hegelund: Calumnia*, på samme vis udgivet af Ib Johansen (1973), udgaver, der på deres måde kaster lys over en side af livet i Ribe. Med denne interesse for Ribe bys historie for øje kunne det nok ønskes, at der var midler til rådighed for et genoptryk af J. Kinch: *Ribe bys historie I–II (1869–84)*, et værk, der trods de mange år, der er forløbet, siden det udkom, er helt uundværligt for den, der vil beskæftige sig med Ribe historie fra byens vage begyndelse til 1660. Kinch benyttede i lighed med andre historikere, der har beskæftiget sig med Ribes historie, i høj grad i sin forskning de righoldige oplysninger, som Ribe byfogeds tingbøger og Ribe rådstuebøger indeholder, og som er så vigtige for den, der vil beskæftige sig med byens historie i ældre tid.

Med så meget større tilfredshed må man derfor modtage den udmærkede udgave af *Ribe rådstuedombøger 1527–1576 og 1580–1599*, som er besørget af forhenværende overarkivar, dr. phil. Erik Kroman. Denne udgave må dog ikke i første række ses i direkte forbindelse med en særlig interesse for Ribe bys historie, da den indgår som et led i en større anlagt udgivelse af en række ældre danske rådstueprotokoller og tingbøger, der i de sidste 20 år har været foranstaltet af Selskabet til Udgivelse af Kilder til dansk Historie, og som indtil nu omfatter *Malmø rådstueprotokol 1503–1548*, *Malmø tingbøger 1577–1583 og 1588–1590*, *Malmø stadsbog 1549–1559*, *Helsingør stadsbog 1549–1556* foruden de foreliggende rådstuebøger fra Ribe, altså samlet de ældste retsprotokoller fra det gamle danske rige.

Nærværende udgave af *Ribe rådstuedombøger* fremtræder let bearbejdet med normaliseret tegnsætning og anvendelse af store bogstaver for alt navnestof m. m., de mange

forkortelser er opløst med kursiv, ligesom der er tilknyttet et tekstkritisk noteapparat, alt i forbindelse med en omfattende ordliste til lettelse af forståelse af teksterne, der indeholder en rigdom af gamle ikke længere gangse termini og andre ord, der ikke er umiddelbart forståelige, og denne ordliste kan således ikke blot være til nytte for historikeren, men også for filologen.

Ribe rådstuedombøger er et udtryk for den retspraksis, der da fandtes i Ribe, hvor der i lighed med, hvad der var tilfældet med andre danske købstæder, fandtes en rådstueret, bestående af byens to borgmestre og de forhåndenværende rådmænd – undertiden også af lensmanden, f. eks. i sager af principiel vigtighed; hertil var der appel fra bytinget, underretten, der blev ledet af byfogden. I Ribe kunne der fra rådstueretten som fra bytinget appelleres direkte til kongens retterting, og byen havde således landstingsret, d.v.s., at rådstuerettens domme såvel som bytingets ikke kunne indankes for landstinget. Ifølge Frederik II.s forordning af 6.6.1586 havde kun tre byer i landet denne ret, nemlig København, Malmø og Ribe, og det må kun synes naturligt, at Ribe søgte at håndhæve denne ret, der ikke så helt sjældent, også efter 1586, blev bestridt af landstinget i Viborg. Betegnende nok måtte, således som det fremgår af Ribe rådstuedombog, f. eks. Peder Knudsen i Billum (V. Horne h., Ribe a.,) på rådstuen i selve lensmandens nærværelse høre ilde for, at han havde stævnet Dorthé Sørensdatter og siden hendes husbond Bertel Struck (1595 rådmand i Ribe) til Viborg landsting imod Ribe bys privilegier og friheders lydelse.

Rådstueretten var dog ikke blot appelinstant for bytinget, men sager kunne godt direkte bringes for denne, ligesom på den anden side mange – også særdeles alvorlige – sager som f. eks. tyveri-, drabs- og mordsager ikke nødvendigvis blev appelleret hertil. Derfor vil man f. eks. også i rådstuedombogen lede forgæves efter det syn, som rådstuerettens medlemmer måtte have på de alvorlige beskyldninger for dokumentfalsk, som den tyranniske og helt uberegnelige Mourids Podebusk 1588 rettede mod deres kollega, storborgere, rådmand Anders Sørensen Klyne – en lang og besværlig sag, der lagde en del beslag på bytingets tid, ligesom man forgæves i rådstuedombogen 1580–1599 vil lede efter oplysninger om herredsfoged Søren Jensen Brammings drab på samme Anders Sørensen Klyne 1.5.1598, medens tingbøgerne har en hel del om denne sag, der stod på gennem flere år og i høj grad optog byen. Det er derfor meget naturligt, at Ribe byfogeds tingbøger nok så omfattende og differentieret afspejler livet i Ribe med deres righoldighed af store og små sager mellem hinanden; men lige fuldt giver den foreliggende udgave af rådstuedombøgerne dog et mangesidigt billede af livet i Ribe i det 16. århundrede, da byen ganske vist ikke helt kunne leve op til sin store fortid, men dog stadig var en betydelig handelsby med et virksomt og levende borgerskab, der havde forbindelser til betydelige handelsbyer i Vesteuropa og Tyskland, hvad rådstuedombøgerne bærer flere vidnesbyrd om. En stor del af rådstuedombøgerne drejer sig da også om de uundgåelige stridigheder om handel og salg mellem fremmede og ripenserne som mellem ripenserne indbyrdes og oplyser derigennem en hel del om det økonomiske liv i byen, om pengeforhold, om de forskellige danske og udenlandske mønters værdiforhold indbyrdes – og i den forbindelse kunne man måske nok ønske en lidt mere nuanceret oversigt over de gængse mønter end den liste over møntbetegnelser, der ledsager den foreliggende udgave – man kan læse om handelen med studene, der ved forårstid blev drevet gennem byen, om de »udleste« fisk, der var byens stolthed, og som stammede fra de vestjyske fiskelejer, hvor ripenserne gjorde sig så stærkt gældende, om korn, om skiftesager m. m.

Derigennem og på andre måder er rådstuedombøgerne en værdifuld kilde til, hvad man i bred almindelighed kan betegne som kulturhistorie. Det er ganske vist ikke meget, man her får at vide om de store kulturpersonligheder, der kastede glans over Ribe dom-

kapitel i det 16. århundrede, men på et jævner plan får man dog et og andet at vide om dagliglivet i Ribe i katolicismens sidste årti og de årtier, der var præget af reformations-tidens første og anden generation, der i øvrigt ikke helt havde sluppet forbindelsen til den katolske fortid; man får indblik i retsforhold som i adfærd og sæder. Et enkelt eksempel gives der utvivlsomt på den såkaldte malkeprøve, som rådstuedombogen under den 12.4.1548 vel bærer vidnesbyrd om, da Ane, mag. Hans Tavsens, altså bispinden, sammen med en del andre dannekvinder undersøgte »Marine Bom, Ib lokkede, forkom hendes livs frugt, så at hun burde straffes herfor, meden for Guds og dannekvindes skyld blev hun benådet, at hun skulle gøre en alvorlige pønitants og dertil med at rømme byen inden fredag ad aften der næst efter kommendes og sættes udi samme hægte, som hun sad udi tilforne, om hun fandtes, og da bruge lov og straf over hende, hvis som ved-bør etc.« Referatet fra et enkelt retsmøde giver et stærkt indtryk af panikken og hjælpeløsheden ved den store brandkatastrofe den 3.9.1580, der lagde en stor del af byen øde, og som kastede sin slagskygge over livet i byen i de følgende år.

Rådstuedombøgernes mange oplysninger om personer af alle samfundslag, deres stilling i og uden for byen, deres økonomi, deres familieforhold m. m. er en meget righoldig fundgrube såvel for personalhistorikeren som for den, der på et bredere grundlag arbejder med rådstuedombøgerne, noget, som det omhyggeligt førte og bearbejdede personregister, der er knyttet til den foreliggende udgave, i sig selv bærer tydeligt vidnesbyrd om.

Det er dog ikke blot retshandler, der blev behandlet og afgjort i Ribe rådstueret, men her bekendtgjordes og registreredes også regeringsbeslutninger til oplæsning på bytinget som f. eks. forbud mod udførsel af græsøksne m. m. Her blev også overenskomster mellem håndværkere indgået, som da f. eks. den 30.6.1581 skomagerne og tøffelmagerne i Ribe fordelte arbejdet mellem sig, således at ingen skomager for fremtiden måtte sy eller gøre tøfler »anten loulig eller obenbarlig, y byen eller vden byen«, og på samme vis måtte tøffelmagerne ikke sy eller gøre sko eller støvler – brud på overenskomsten straffedes med bøde på 20 mk. til kongen og Ribe by – og det forurettede lav, som havde klaget, skulle have tildelt en tønde øl. I ny og næ har retsskriveren i rådstuedombøgerne øjensynlig for egen regning noteret sig forskellige begivenheder, der har fundet sted i byen, som f. eks. at der sommeren 1580 blev bygget en ny sluse uden for Sønderport, oplysninger, der bidrager deres til at gøre Ribe rådstuedombøger til et levende og interessant kildekrift.

Bue Kaae

Borgerskaber i Abenrå 1686–1867 I–II. Udgivet af Abenrå byhistoriske Forening, Landsarkivet for de sønderjyske Landsdele og Historisk Samfund for Sønderjylland ved *Morten Kamphövener*. Abenrå 1974. 235 + 92 s., 50 kr. incl. moms.

Udgivelse af kilder indeholdende biografiske data rejser ofte spørgsmålet, om kilderne bør suppleres med andre oplysninger om de pågældende personer. Der er forskellige metoder hertil, og resultaterne bliver ret forskellige. Man kan skelne mellem (1) at udgive den pågældende kilde uden supplement af nogen art, og (2) supplere med materiale af tilsvarende indhold eller hvis oprindelse tjente samme formål. Typisk er at lade enkelt-dokumenter udfylde mangler i protokoller; (3) foruden ovennævnte kan man anvende kilder, hvis oprindelse tjente andre formål. Derved kan udfyldes huller i de enkelte konkrete oplysninger; og (4) ved hjælp af de under 3 nævnte kilder kan tilføjes ét eller flere sæt oplysninger, som den oprindelige kilde ikke har.

Hvis man anvender ovennævnte metoder ved udgivelse af borgerskabsprotokoller, kan resultaterne blive følgende: